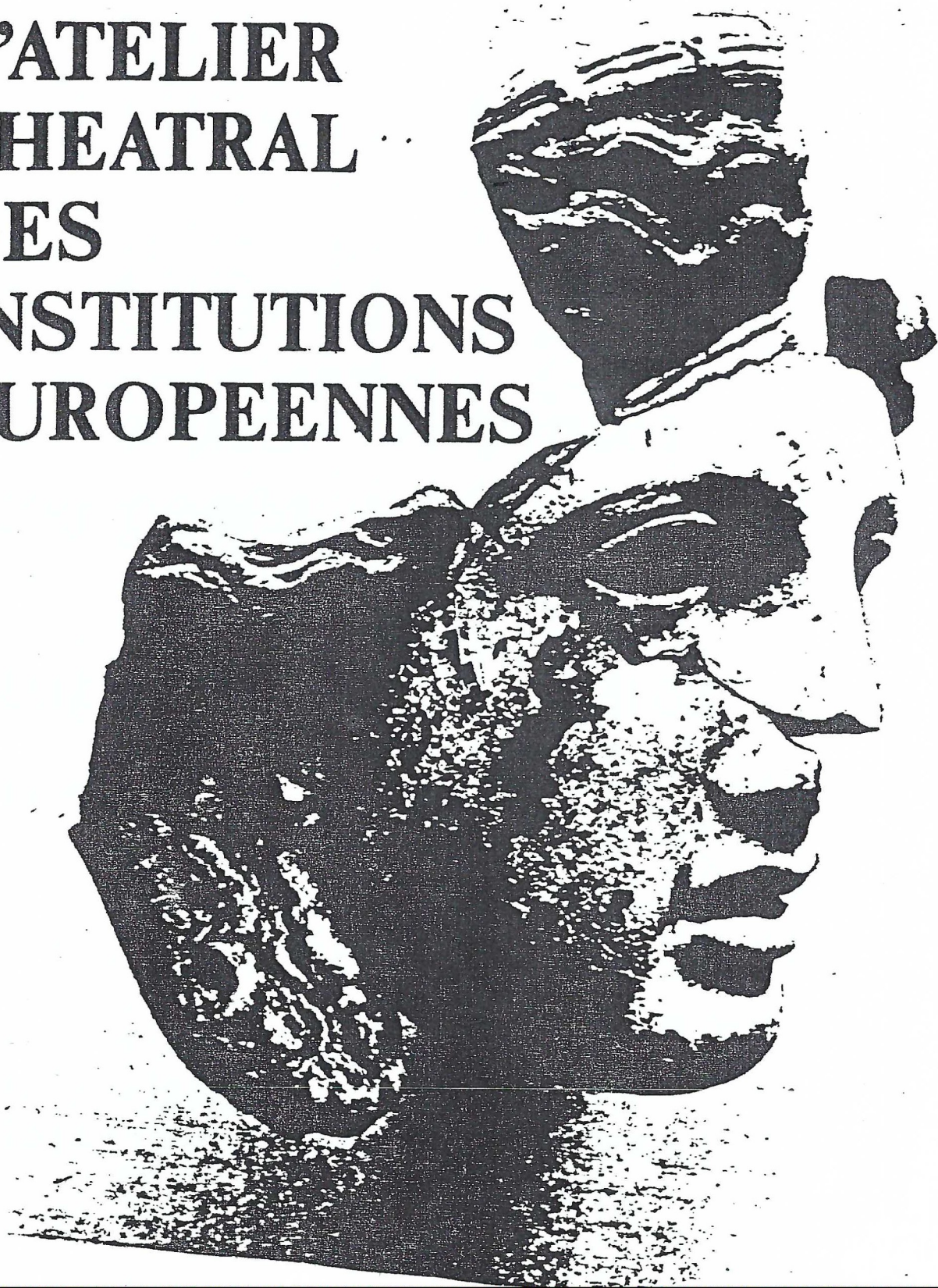

**L'ATELIER
THEATRAL
DES
INSTITUTIONS
EUROPEENNES**

η δίκη le procès
του ορφέα d'orphée
και et
της ευρυδίκης d'eurydice

του γιώργου σκούρτι

de georges skourtis

20 - 21 - 22 Ιουνίου - juin 1985 à 20 h 30
CENTRE CULTUREL JACQUES FRANCK

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΟΡΦΕΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΔΙΚΗΣ
του Γιώργου Σκούρτη

σκηνοθεσία : Ειρήνη ΧΑΛΚΙΑ
μάσκες
σκηνογραφία

αφίσα : Θόδωρος ΚΑΣΣΑΠΗΣ

μουσική : αποσπάσματα από G. LIGETI
B. WEBSTER και ελληνική μουσική

υπεύθυνοι φωτισμού : Christian TERNON
και ήχου : Alain VAN LERBERGE
οδηγός σκηνής : Γιάννης ΓΑΒΡΑΣ

γαλλική μετάφραση : Ειρήνη ΧΑΛΚΙΑ

πρόγραμμα : Ειρήνη ΧΑΛΚΙΑ
Danielle DE SMEDT
Ρεγγίνα ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ

για τα κοστούμια και τις μάσκες συνεργάστηκαν όλα τα μέλη
του θιάσου
τις μάσκες ζωγράφισε η Βαρβάρα ΚΑΖΙΡΑ

ΔΙΑΝΟΜΗ

ΟΡΦΕΑΣ	: Απόστολος ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ
ΕΥΡΥΔΙΚΗ	: Δήμητρα ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ Ρεγγίνα ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ
ΕΡΜΗΣ	: Γιώργος ΑΛΕΞΑΚΗΣ
<u>ΟΙ ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΑΔΗ</u>	:
ΜΙΝΩΣ	: Γιώργος ΧΕΙΜΑΡΑΣ
ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ	: Αντώνης ΑΝΤΑΝΑΣΙΩΤΗΣ
ΑΙΑΚΟΣ	: Αριστείδης ΛΑΒΡΕΝΤΖΟΣ
ΕΡΙΝΥΕΣ	: Ελένη ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Μαριάννα ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ
ΣΩΜΑΤΟΦΥΛΑΚΕΣ	: Νίκος ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γιώργος ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ Θόδωρος ΘΑΡΟΥΝΙΑΤΗΣ
<u>ΜΑΡΤΥΡΕΣ</u>	
ΔΙΧΟΝΟΙΑ	: Βαρβάρα ΚΑΖΙΡΑ
Λίμνη ΛΗΘΗ	: Ελένη ΧΕΛΜΗ Γιούλη ΚΑΛΟΥΔΗ
ΧΑΡΟΣ	: Γιώργος ΣΠΥΡΟΥ
ΥΠΝΟΣ	: Μάργκω ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ
ΠΟΛΕΜΟΣ	: Γιώργος ΣΠΥΡΟΥ
ΘΑΝΑΤΟΣ	: Γιούλη ΚΑΛΟΥΔΗ (Ηλίας ΣΟΥΦΛΕΡΟΣ)
ΚΕΡΒΕΡΟΣ	: Ηλίας ΣΟΥΦΛΕΡΟΣ
ΧΟΡΟΣ ΝΕΚΡΩΝ	: Γιώργος ΑΛΕΞΑΚΗΣ Δήμητρα ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ Κλειώ ΒΑΡΔΑΚΗ Απόστολος ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ Γιούλη ΚΑΛΟΥΔΗ Μάργκω ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ Βαρβάρα ΚΑΖΙΡΑ Βικτωρία ΚΟΥΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Αριστείδης ΛΑΒΡΕΝΤΖΟΣ Ρεγγίνα ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ Ελένη ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Μαριάννα ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ Κατερίνα ΣΚΛΗΡΗ Ηλίας ΣΟΥΦΛΕΡΟΣ Ελένη ΧΕΛΜΗ

ΔΑΝΑΙΔΕΣ	: Danielle DE SMEDT Anne-Marie LEMPEREZ Rita SALLUSTIO Lucia SGARBOSSA
ΣΙΣΥΦΟΣ	: Γιώργος ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ
ΤΑΝΤΑΛΟΣ	: Γιάννης ΓΑΒΡΑΣ
ΤΟ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟ	: Δήμητρα ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ Κλειώ ΒΑΡΔΑΚΗ Danielle DE SMEDT Βαρβάρα ΚΑΖΙΡΑ Μάργκω ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ Βικτωρία ΚΟΥΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Anne-Marie LEMPEREZ Ρεγγίνα ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ Rita SALLUSTIO Lucia SGARBOSSA Κατερίνα ΣΚΛΗΡΗ Ελένη ΧΕΛΜΗ
ΘΕΑΤΗΣ	: Ηλίας ΣΟΥΦΛΕΡΟΣ
ΠΟΛΕΜΟΣ	: Γιώργος ΣΠΥΡΟΥ
ΠΕΙΝΑ	: Ελένη ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΠΕΙΝΑΣΜΕΝΟΣ	: Απόστολος ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ
ΦΟΒΟΣ	: Γιώργος ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ
ΦΟΒΙΣΜΕΝΟΣ	: Αριστείδης ΛΑΒΡΕΝΤΖΟΣ
ΧΡΟΝΟΣ	: Ρεγγίνα ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ
ΠΑΝΟΡΑΜΑ	: Βικτωρία ΚΟΥΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΘΛΙΨΗ	: Μαριάννα ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ

"Η δίκη του Ορφέα και της Ευρυδίκης" γράφτηκε το 1972-73, με σκοπό να αναπαραστήσει τις παρωδίες των πολιτικών δικών, οι οποίες γινόντουσαν στη διάρκεια της δικτατορίας σ'ολόκληρη την Ελλάδα, αλλά και για να εξάρει το αγωνιστικό ήθος του αντιϊστευόμενου λαού ενάντια στη χούντα. Κι όπως θα περίμενε κανείς, η λογοκρισία δεν άφησε να παιχτεί το έργο.

Έτσι, η παράσταση που θα δείτε από τους θεατρό-φιλους ερασιτέχνες του Atelier Théâtral des Institutions Européennes είναι η πρώτη προσπάθεια ανεβάσματος του έργου (παγκόσμια πρώτη !!!)

Οπωσδήποτε όμως, τόσο η "δίκη" όσο και τα άλλα μυθολογικά σύμβολα (δικαστές - Άδης - Κέρβερος - νεκροί - αντίσταση του έρωτα ...) μπορούν να εκφράσουν το όποιο - για τον καθένα από μας - διαχρονικό νόημα.

Γιώργος ΣΚΟΥΡΤΗΣ

L'auteur de la pièce.

Georges Skourtis est né à Athènes en 1940. Ses premiers écrits datent de 1966 où il a publié une collection de nouvelles " Le journal de D.S.". Il a écrit un grand nombre de pièces de théâtre qui ont été montées respectivement en :

1970	: Οι Νταντάδες	(Les "Nounous")
1972	: Οι Μουσικοί.	(Les Musiciens)
1973	: Ο Καραγκιόζης παραλίγο Βεζύρης
(Karaghiozis qui a failli devenir vizir)	
1973-74	: Κομμέντια	(Commedia)
1975	: Θηλειά	(Le noeud coulant)
	Μπουλντόζα	(Le bulldozer)
1975-76	: Απεργία	(La Grève)
1976-77	: Κομμάτια και Θρύψαλα	(Des morceaux et des éclats)
1977	: Η κωμωδία του βασιλιά Ιουγούρθα	(La comédie du roi Jugurtha)
		(Où va l'autobus...)
1977	: Κάτω η φαλλοκρατία	(A bas la phallocratie)
1978	: Adaptations des "Nuées" d'Aristophane et
de "The twelfth night" de Shakespeare.	
		(Où va l'autobus...)
1980	: 11 μονόπρακτα	(11 pièces à un acte)
- Parmi ses oeuvres en prose on peut citer :
1980	: Μια φορά ήταν ένας μόνος του	(Une fois un homme était seul)
1981	: Αυτά και άλλα πολλά	(Ces récits et bien d'autres)
1984	: Το μυθιστόρημα μιας δολοφονίας	(Le roman d'un meurtre)

ὦ Θεέ μου
τί μανία! Ἡ ἀνάγκη κανεῖς ν' ἀποφύγει τὸν ἑαυτό
του, νά γίνει κάποιος ἄλλος ἢ, ἄλλιῶς εἰπωμένο, νά
βρεῖ τὸν ἀληθινό του ἑαυτό, αὐτό πού βαθύτερα
εἶναι.

ΜΑΣΚΕΣ - ΘΕΑΤΡΟ

Ἡ μανία μου γιὰ τὴ μάσκα σταμάτησε
ὅταν μιά μέρα ἀνακάλυψα πῶς τὸ ἀνθρώπινο
πρόσωπο εἶναι κι αὐτὸ μιά μάσκα, πού μᾶς γελά ἢ,
ἄλλιῶς εἰπωμένο, πού μᾶς δίνει ἓνα βαθύτερο εἶ-
ναι, πού ὁ ἄνθρωπος ἀποφεύγει φοβούμενος νά
συμπεριφερθεῖ θεϊκά. Ἄν οἱ ἄνθρωποι παραδέχον-
ταν τὴ θεϊκὴ τους οὐσία, οἱ μάσκες θά ἦταν περι-
ττές. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως φοβάται καὶ ἀποφεύγει τὸν
ἑαυτό του, κι ὅ,τι ἔχει μέσα του τὸ κάνει κάλυμμα
τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ καταντᾷ σάν ἀστακὸς ἢ σάν
στρείδι, βάζοντας τὸ σκελετό του πάνω ἀπὸ τὴ
σάρκα του. Πολύ συχνά σκέφτηκα πῶς οἱ ἀρχαῖες
μάσκες, πού λένε πῶς ἦταν ἀπαραίτητες γιὰ τεχνι-
κοὺς λόγους ἢ γιὰ καλλιτεχνικοὺς, αἰσθάνομαι πῶς
ἦταν ἐπίσης ἀπαραίτητες σάν προστατευτικὰ κράνη
γι' αὐτοὺς τοὺς τολμηροὺς πού βάλθηκαν νά δια-
λύσουν τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴ διέλυσαν στὸ τέλος,
γιὰ νά τὴν κάνουν ἀθάνατη καὶ παγκόσμια. Ἀπο-
φεύγω τὸν ἑαυτό μου γιὰ νά τὸν ξαναβρῶ, τὸν κα-
λύπτω γιὰ νά ἀποκαλυφθεῖ. Κάτι τέτοιο πρέπει νά
εἶναι ἡ μάσκα.

Κάθε φορά πού ἔκανα μάσκες γιὰ τὸ θέατρο,
πολλές φορές ὁμοιόμορφες γιὰ πολλοὺς, στάθηκε
ἀδύνατο νά ἐξουδετερώσω τὸ χαρακτήρα αὐτοῦ
πού τίς φοροῦσε, πού ξεπρόβαλλε πάντοτε σάν
ἓνας ἀνεξίτηλος λεκές πού τίποτα δέν τὸν σβήνει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ

Ἄδωνις, Απόλλων, Ορφέας.

Μια αέναη παραλλαγή ονομάτων με τὸν ἴδιο
παρανομαστή

Φως.

Ἡ γη μας δεν ἔπαψε να κυοφορεῖ ...

Οι πρόγονοί μου οἱ κουρσάροι φτιάξαν καράβια
στα μέτρα τους. Μια χούφτα ξύλα και μια
θεότρελλη καρδιά. Το πέλαγο τους παράσερνε
σε ανεξερεύνητες θάλασσες, όπου δεν εὑρίσκαν
οὔτε λύτρωση οὔτε παρηγοριά. Τις ατέλειωτες
αστροφώτιστες νύχτες

τις πέρναγαν μετρώντας

τα ὄνειρά τους

σε χάντρες κομπολογιού. Ἐτσι,

τα λαμπυρίζοντα,

σαν το κεχριμπόρι, ὄνειρα ταξίδεψαν στον
αφρό του κύματος στα τέσσερα σημεία του
ορίζοντα, ανακαλύπτοντας καθημερινά
καινούργιες στεριές, συνήθειες, απορίες.
Διέσχιζαν τις θάλασσες

τραγουδώντας,

μεθώντας, κλέβοντας, μαθαίνοντας.

Και σωροὶ αχνιστές μνήμες σωριάστηκαν
στην πρύμνη τους.

Πώς να τα πεις σήμερα όλα αυτά;

Οι τίτλοι των εφημερίδων μυρίζουν μελάνι
και παραπλάνηση.

Η μουσική της λύρας

βοά σε σκουριασμένα αυτιά. Οι συζητήσεις,
κάτω από λεκτικά εφφέ στη διάσταση
του ωχαδερφισμού και οι προσπάθειές μας
σαν των Τρώων.

Η κοιλάδα με τις κούκλες έγινε ζούγκλα
και το παράθυρο μοναδική

φυγή στο τίποτα.

Πριν απ' τη λιποταξία : Εμβρυώδη πλησιάσματα,
επικοινωνία κωφαλάλων, εγκεφαλοι έτοιμοι
να εκραγούν από σώρρευση άχρηστης γνώσης.

Και βαθιά στο βάθος της τσέπης

ξεχασμένη

μια φούχτα γη.

Τον καιρό εκείνο

οι θεοί

περπάτησαν

πάνω σ'αυτή τη γή. Μετρώντας ένα ένα
τα βράχια, γείωσαν το δρόμο τους πάνω απ'
τη καυτή λάβα.

Ήρθανε κι έσκαψαν ευωδιαστά μονοπάτια,
σπηλιές που

αντανακλούσαν

το παρελθόν τους σε κάθε σταλακτίτη
κάθετο στο χρόνο. Πόνεσαν πολύ
κι έκλαψαν

πλημμυρίζοντας

ποτάμια,

λίμνες

και θάλασσες.

Το κάθε

υγρό στοιχείο

εκτοξεύθηκε

απ'τον πρώτο τους πόνο.

Υψωσαν τα βουνά πάνω απ'την περήφανη γροθιά τους,
αυτόπτες μάρτυρες μιας ρωμαλαίας δημιουργίας.

Πάνω απ'τα

πειταρίζοντα σύννεφα

εξαπέλυσαν σωρούς τα ξωτικά, τα πνεύματα,
τις νεράιδες, ισοβαρή στηρίγματα
της σελήνης.

Απλωσαν τα χέρια τους αγκαλιάζοντας ολόγυρα
το γαιώδες τοπίο και απ'τα ακροδάχτυλά τους
εκτοξεύθηκε

η πρώτη ανυπακοή.

Είχαν ήδη αρχίσει να αιωρούνται στον
εναέριο χώρο, βαριές γήινες μάζες,
σπρωγμένες από

μια άνωση

τόσο ανακουφιστική όσο και οδυνηρή·
κάθε πόντος ψηλότερα και απομακρύνονταν
ο ένας απ'τον άλλο. Η απόσταση
καταργούσε τον προφορικό λόγο
και εκμηδένιζε τις χαρακτηριστικές
χειρονομίες.

Από κάτω τους, στη γη

η άγνοια

κατακάθιζε σαν φορτική καθημερινότητα ...

Ἄδωνις, Απόλλων, Ορφέας.

Το φως πέφτει κάθετο

διασπώντας

τις χίλιες διαφορές μας σ'ένα καλειδοσκόπιο
που τις εξαφανίζει. Κι εμείς οι βάρβαροι
γουρλώνουμε τα μάτια.

Το φως πέφτει διάχυτο

σε ομορφιές και ασχήμιες
και τις εξομοιώνει.

Κι εμείς οι αρουραίοι σπαταλάμε
πολύτιμα φαιά κύτταρα σε άχρηστες κριτικές.

Το φως πέφτει λυτρωτικό

στις αμαρτίες μας και
στις καλοσύνες μας

Κι εμείς, οι μικροί απόγονοι του Ορφέα
περνάμε μια ζωή ζητιανεύοντας
συγχώρεση ή επιβράβευση.

Το φως ...

Ρεγγίνα

Ο Ρ Φ Ε Α Σ

Αρχαίες πηγές για τη ζωή, τη δράση και το θάνατό του

Ο μύθος Ο μύθος που σχετίζεται με τον Ορφέα, αν και είναι πολύ γνωστός και επανειλημμένα έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές, φιλόλογους, θρησκευολόγους κ.ά., ωστόσο παραμένει ένας από τους πιο σκοτεινούς και συμβολικούς της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Από πολύ παλιά έχουμε μαρτυρίες σχετικά με το μύθο που αργότερα εξελίχτηκε σε πραγματική θεολογία, γνωστή με το όνομα ορφισμός και με χαρακτήρα μάλλον εσωτερικό, μυστικό. Οι αρχαίες πηγές από τις οποίες συνάγονται οι πληροφορίες αυτές διακρίνονται:

- σε πηγές που αφορούν την καταγωγή, τη γέννηση, την ανατροφή και τη μόρφωση του Ορφέα
- σε πηγές που αναφέρονται στη δράση του
- σ' εκείνες που σχετίζονται με το θάνατό του
- σε πηγές που μαρτυρούν κατοπινές επιβιώσεις του ήρωα Ορφέα και της διδασκαλίας του

Πηγές για την καταγωγή, τη γέννηση και την ανατροφή του Ορφέα

Για πρώτη φορά συναντούμε το όνομα του Ορφέα στο χορικό ποιητή Ίβυκο, ενώ ο Ομηρος

και ο Ησίοδος, φαίνεται, τον αγνοούν. Μιά άλλη πρώιμη μαρτυρία προέρχεται από τη μετόπη του θησαυρού των Σικυωνίων στους Δελφούς και χρονολογείται στα μέσα του 6ου π.Χ. αι. Έτσι ό,τι ξέρουμε για τον Ορφέα δεν είναι παλιότερο από τον 6ο π.Χ. αι. Όλες οι άλλες μαρτυρίες είναι μεταγενέστερες και με χρονολογική σειρά είναι :

Ευριπίδη Σχόλια στο Ρήσο 895.

Απολλώνιου του Ρόδιου Αργοναυτικά 1.23 κε.

Απολλόδωρου Βιβλιοθήκη 1.3,2.

Διόδωρου του Σικελιώτη 3.65, 6.25.

Παυσανία 10.30, 6-8.

Οι παραπάνω πηγές συμφωνούν πως ο Ορφέας ήταν θρακικής καταγωγής, γιός του Οίαγρου, βασιλιά των Θρακών, και της μούσας Καλλιόπης. Ο Απολλώνιος ο Ρόδιος αναφέρει πως η Καλλιόπη τον γέννησε στην Πίμπλεια, ένα χωριό κοντά στο Δίο. Σύμφωνα είναι και η μαρτυρία του Στράβωνα (απόσπ. 7, βιβλ.17.18). Εκεί μεγάλωσε ο Ορφέας και κοντά στις Μούσες έμαθε να τραγουδά και να παίζει τη λύρα. Τό σχόλιο 895 στο Ρήσο του Ευριπίδη και ο Απολλόδωρος αναφέρουν τον Απόλλωνα σαν πατέρα του Ορφέα και όχι τον Οίαγρο. Σύμφωνα με τις ίδιες πηγές η Καλλιόπη γέννησε με τον Απόλλωνα πρώτα το Λίνο και έπειτα άλλους τρεις γιούς, τον Υμέναιο, τον Ιάλεμο και τον Ορφέα. Από αυτούς ο Λίνος σκοτώθηκε από τον Ηρακλή στον οποίο δίδαξε την τέχνη του "κιθαρωδεῖν". Από άλλους συγγραφείς αναφέρεται μερικές φορές αντί για την Καλλιόπη η Πολύμνια και πιο σπάνια η Μενίππη, η κόρη του Θάμυρη.

Ενώ όμως όλοι οι συγγραφείς συμφωνούν για τη θρακική καταγωγή του Ορφέα και οι μυθογράφοι συχνά τον παρουσιάζουν σαν βασιλιά της Θράκης και Μακεδονίας (Βιστονών, Οδρυσών, Κικόνων), ο Παυσανίας στην περιγραφή μιας ζωγραφικής παράστασης του Ορφέα που υπήρχε στη Φωκίδα αναφέρει:

"Ἑλληνικὸν δὲ τὸ σχῆμά ἐστι τῷ Ὀρφεῖ,
καὶ οὔτε ἡ ἐσθὴς οὔτε ἐπίθημά ἐστιν ἐπὶ
τῇ κεφαλῇ θράκιον."

Αυτό αποτελεί ίσως έμμεση απόδειξη του βαθμού της διάδοσης και της υιοθέτησης της Ορφικής διδασκαλίας - άμεσα συνυφασμένης με το πρόσωπο του Ορφέα - στον ελληνικό χώρο, τουλάχιστο στην εποχή του Παυσανία.

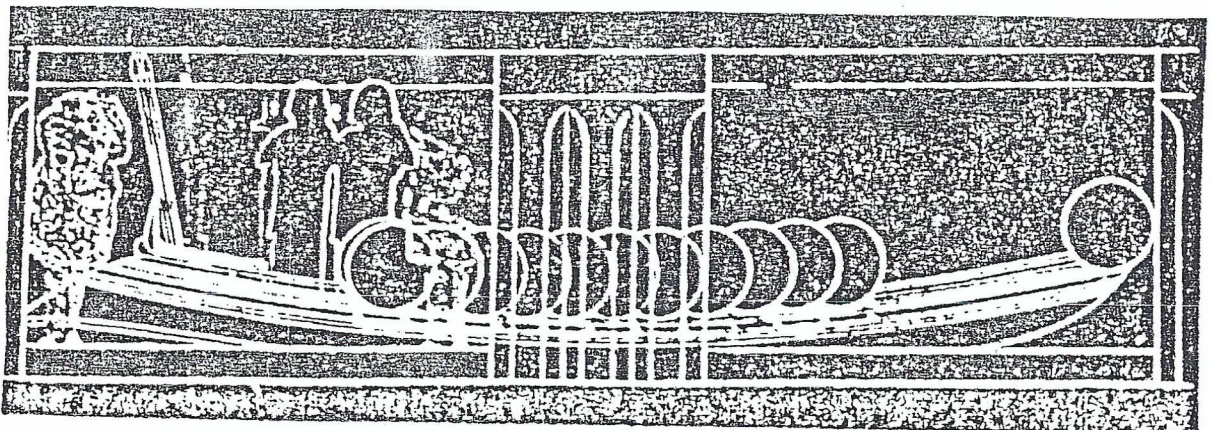
Τέλος ο Διόδωρος (1.96) δίνει την πληροφορία πως ο Ορφέας ταξίδεψε στην Αίγυπτο - όπως αργότερα και άλλοι σπουδαίοι άνδρες: Όμηρος, Λυκούργος, Σόλωνας, Πλάτωνας, Πυθαγόρας - για να πλουτίσει τις γνώσεις του με την αρχαία σοφία και τη θρησκεία των Αιγυπτίων.

Πηγές για τη δράση του Ορφέα Όλες οι πηγές τον αναφέρουν σαν ποιητή και εξαιρετικό τραγουδιστή που συνόδευε το τραγούδι του παίζοντας τη λύρα ή την κίθαρι τόσο γλυκά και ωραία που όλα τα άγρια ζώα έτρεχαν κοντά του, ημέρευαν και τον ακολουθούσαν, τα δέντρα και τα φυτά έγερναν προς το μέρος του και οι πιο άγριοι άνθρωποι ημέρευαν μαγεμένοι από το τραγούδι του. Γι' αυτή του την ικανότητα παραβάλλεται με το μυθικό Αμφίονα (Παυσανίας 6.20,18 και 9.17,7).

Ο Απολλώνιος ο Ρόδιος λέει χαρακτηριστικά με κάποια υπερβολή (Αργοναυτικά 1.23 κε.) πως υπήρχαν μέχρι την εποχή του στη Θρακική παραλία βαλανιδιές γερμένες η μια κοντά στην άλλη που είχαν παρασυρθεί από τη μαγεία της λύρας του.

Η δράση του Ορφέα σχετίζεται άμεσα με την Αργοναυτική εκστρατεία. Από τον Απολλόδωρο (Βιβλιοθήκη 1.9,16) αναφέρεται δεύτερος στον κατάλογο των Αργοναυτών, αμέσως μετά τον κυβερνήτη του πλοίου. Φαίνεται ότι δεν κωπηλατούσε ο ίδιος - αιτία η αδύνατη φύση του -, αλλά έδινε το ρυθμό στους κωπηλάτες. Όταν όμως τους έπιασε φοβερή τρικυμία, αυτός καθισούχασε τα μέλη του πληρώματος και τα ίδια τα κύματα με το τραγούδι του. Ο Ορφέας ήταν μυημένος στα μυστήρια των Καβείρων της Σαμοθράκης. Έτσι παρεκάλεσε τους Κάβειρες για χάρη των συντρόφων του, τους οποίους προέτρεψε να μνηθούν στα μυστήρια. Χάρη στο τραγούδι του οι Συμπληγάδες στάθηκαν ακίνητες, η Αργώ πέρασε ανάμεσά τους ανέπαφη, και ακόμη κατόρθωσαν να γλυτώσουν από τις Σειρήνες. Με τη γλυκύτητα του τραγουδιού του σκέπασε τις γοητευτικές φωνές των Σειρήνων και μόνον ένας, ο Βούτης, υπέκυψε.

Γενικά, σ'όλο το ταξίδι με διάφορες μαγικές πράξεις απομάκρυνε τους κινδύνους και όταν έφθασαν στην Κολχίδα κατάφερε να κοιμίσει το φοβερό δράκοντα που φύλαγε ακοίμητος το χρυσόμαλλο δέρας (Ορφ. Αργοναυτ. 708 κε.). Μ'ένα λόγο, ο Ορφέας στάθηκε ο ιερέας των Αργοναυτών.

Ο γάμος του με την Ευρυδίκη Στο γυρισμό του από την Κολχίδα παντρεύτηκε την Ευρυδίκη που μερικοί την ονομάζουν Αγριόπη και εγκαταστάθηκε στη Θράκη, στη χώρα των Κικόνων. Ο μύθος που σχετίζεται με την Ευρυδίκη είναι ο πιο ξακουστός. Φαίνεται πως στην Αλεξανδρινή εποχή είχε γίνει ένα θέμα πολύ αγαπητό στη φιλολογική παράδοση, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει πως τον αγνοούσαν οι παλιότεροι (πρβ. Ευριπ. Άλκηστη 357 κε.).

Σε ολοκληρωμένη μορφή παραδίδει το μύθο ο Βιργίλιος στο τέταρτο βιβλίο των Γεωργικών του στίχ. 454 κε. Η Ευρυδίκη ήταν η ίδια νύμφη ή Δρυάδα ή κόρη του Απόλλωνα. Μιά μέρα, σύμφωνα με το μύθο, η Ευρυδίκη περπατούσε κοντά σ'ένα ποτάμι της Θράκης, όταν την κατεδίωξε ο Αριστέας με σκοπό να τη βιάσει. Άλλά, καθώς έτρεξε να ξεφύγει, πάτησε πάνω σ'ένα φίδι που ήταν κρυμμένο στη χλόη. Από το τσίμπημα του φιδιού η Ευρυδίκη πέθανε. Τότε ο Ορφέας απαρηγόρητος για το χαμό της αγαπημένης του γυναίκας κατέβηκε στον κάτω κόσμο για να τη βρει και να την φέρει πίσω. Με τους ήχους της λύρας του μαγεύει το φοβερό κέρβερο και τους θεούς του Άδη. Όλα, εκεί κάτω, ξεφεύγουν από το συνηθισμένο τους ρυθμό : η ρόδα του Ιξίωνα σταματά να γυρίζει, η πέτρα του Σισύφου ισορροπεί από μόνη της, ο Τάνταλος ξεχνά την πείνα του και τη δίψα του, οι Δαναΐδες αδιαφορούν για το έργο τους.

Τέλος, ο Άδης και η Περσεφόνη συγκατανεύουν να γυρίσει η Ευρυδίκη στον άντρα της που είχε δείξει τόσο μεγάλη αγάπη και αφοσίωση γι'αυτήν, αλλά με τη συμφωνία να μην γυρίσει ο Ορφέας να κοιτάξει την Ευρυδίκη, μέχρις ότου φθάσουν στο φως της μέρας, δηλ. βγουν από το βασίλειο του Άδη.

Πράγματι, ο Ορφέας δέχτηκε και ξεκίνησαν να ξαναγυρίσουν στη γη. Αλλά, ενώ σχεδόν πλησίαζαν στο φως της μέρας, μια αμφιβολία πέρασε από το μυαλό του Ορφέα, μήπως δηλ. η Περσεφόνη τον είχε εξαπατήσει, ή όπως θέλουν άλλοι, λαχτάρα τον κυρίευσε να δει την αγαπημένη του, και γύρισε πίσω του να τη δει. Αμέσως όμως η Ευρυδίκη εξαφανίστηκε και έτσι πέθανε για δεύτερη φορά.

Ο Ορφέας τότε προσπάθησε να ξαναγυρίσει και να τη ζητήσει στον κάτω κόσμο, αλλά αυτή τη φορά ο Χάρωντας ήταν ανένδοτος και δεν του επέτρεψε καν την είσοδο. Έτσι, απρηγόρητος πιά αναγκάστηκε να γυρίσει και να ζήσει ανάμεσα στους ανθρώπους.

Πηγές για το θάνατο του Ορφέα	Για το θάνατό του υπάρχουν τρεις διαφορετικές εκδοχές.
----------------------------------	---

Σύμφωνα με την πρώτη ο
Ορφέας απελπισμένος από το θάνατο της γυναίκας
του αυτοκτόνησε. Την πληροφορία αντλούμε κυρίως
από τον Πausanias (9.30,4-12).

Οι περισσότερες όμως από τις πηγές συμφωνούν πως κατασπαράχτηκε από τις μαινάδες της Θράκης.

Τέλος μια τρίτη εκδοχή είναι ότι κατα-
κεραυνώθηκε από το Δία που είχε οργιστεί μαζί του
για τις αποκαλύψεις που έκανε στους ανθρώπους,
που είχαν μνηθεί στα μυστήριά του (Παυσ. 8.30,5).
Η τελευταία όμως εκδοχή που παρουσιάζει τον
Ορφέα σαν έναν άλλον Προμηθέα, δεν μπορεί να
είναι παλιότερη από την εποχή της ίδρυσης των
ορφικών μυστηρίων αφού σχετίζεται άμεσα μ' αυτά.
Η άποψη που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον
είναι η δεύτερη στη σειρά, ότι δηλαδή ο Ορφέας
έπεσε θύμα της Βακχικής μανίας των μαινάδων. Αυτήν
αναφέρουν οι περισσότερες από τις αρχαίες πηγές,
δίνοντας όμως συχνά διαφορετικές μεταξύ τους εξη-
γήσεις. Οι πιθανές αιτίες συνοψίζονται σε τέσσερις :

Ο Ορφέας, όταν γύρισε στη γη θρηνώντας πάντα τον άδικο χαμό της γυναίκας του, έμεινε τόσο πιστός και αφοσιωμένος στη μνήμη της Ευρυδίκης, ώστε απέφευγε τελείως κάθε επικοινωνία και σχέση με τις γυναίκες. Αυτή η συμπεριφορά του στάθηκε μεγάλη προσβολή για τις γυναίκες της χώρας του και ακόμη περισσότερο η συναναστροφή του μόνον με νέους άντρες, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν το γιό του Βορέα, τον Κάλαη (σ' αυτή την τελευταία πληροφορία στηρίζονται όσοι ανάγουν την αρχή της παιδεραστίας στον Ορφέα). Η αδιαφορία λοιπόν του Ορφέα για τις

γυναίκες της Θράκης προκάλεσε την άγρια οργή τους εναντίον του.

Άλλοι πάλι υποστηρίζουν πως ο Ορφέας, όταν γύρισε από τον κάτω κόσμο, ίδρυσε τα Μυστήρια τα οποία βασίζονταν στις εμπειρίες που είχε αποκτήσει με την κάθοδό του στον Άδη. Στα μυστήρια είναι γνωστό ότι είχε απαγορεύσει την είσοδο των γυναικών. Αντίθετα οι άντρες άφηναν τις γυναίκες στα σπίτια του και συγκεντρώνονταν κοντά του μέσα σ' ένα καλά κλεισμένο σπίτι, αφήνοντας τα όπλα τους στην πόρτα του σπιτιού. Μια νύχτα λοιπόν οι γυναίκες ύστερα από συνεννόηση μεταξύ τους συγκεντρώθηκαν έξω από το σπίτι, πήραν τα όπλα των αντρών και μόλις εκείνοι έβγαιναν επιτέθηκαν και σκότωσαν μαζί τον Ορφέα και τους πιστούς του.

Μια τρίτη εκδοχή του μύθου παρουσιάζει για ηθικό αυτουργό της τρομερής πράξης την Αφροδίτη. Η Αφροδίτη με την αντιζηλία της προς την Περσεφόνη για τον Άδωνη - ποιά δηλ. θα τον κρατούσε κοντά της - προκάλεσε την επέμβαση του Δία που ανέθεσε τη λύση της διαφοράς στη διαιτησία της Καλλιόπης. Σύμφωνα με την απόφαση της Μούσας καθεμιά θα χαιρόταν τη συντροφιά του Άδωνη ένα μέρος του έτους διαδοχικά. Η Αφροδίτη θυμωμένη με την απόφαση της Καλλιόπης και μη μπορώντας να εκδικηθεί άμεσα την ίδια ενέπνευσε στις γυναίκες της θράκης έρωτα για το γιό της τον Ορφέα. Εκείνος αποκρούοντας σταθερά τον έρωτά τους, έπεσε θύμα της μανίας τους.

Ο Οβίδιος (Μεταμορφώσεις 11,1 κε.) δίνει μια λεπτομερή και πλούσια σε εικόνες και συναισθήματα περιγραφή του θανάτου του από τις μαινάδες. Η συμφορά τον βρήκε την ώρα που καθόταν και τραγουδούσε παίζοντας τη λύρα. Αφού κυριολεκτικά τον κατασπάραξαν διασκόρπισαν τα μέλη του. Τη λύρα και το κεφάλι του τα έρριξαν στον ποταμό Έβρο, το ποτάμι τα παρέσυρε στη θάλασσα και τα κύματα τα έφεραν στην ακρογιαλιά της Λέσβου. Εκεί ένα τρομερό φίδι βγήκε να δαγκώσει το κεφάλι του δύστυχου τραγουδιστή, αλλά ξαφνικά εμφανίστηκε ο Φοίβος (Απόλλωνας) και έσωσε το κεφάλι του ήρωα μεταμορφώνοντας το φίδι σε πέτρα. Τότε ο Ορφέας μπόρεσε να ξαναγυρίσει στον Άδη και να ξαναβρεί με χαρά την Ευρυδίκη, ενώ οι μαινάδες τιμωρήθηκαν από το Διόνυσο-Λυαίο που είχε χάσει τον πιο άξιο υμνητή των μυστηρίων του.

Κατοπινές επιβιώσεις
του Ορφέα και της
διδασκαλίας του

Το ταξίδι του Ορφέα στον
Κάτω κόσμο και οι εμπει-
ρίες που απέκτησε εκεί

δικαιολογούν ως ένα σημείο τον κεντρικό πυρήνα
της ορφικής θεολογίας. Έτσι παρουσιάζεται ιδρυ-
τής ενός θρησκευτικού συστήματος που μπορεί να
εξιχνιάσει τους τρόπους για να φθάσει κανείς
στη χώρα των Μανάρων και να αποφύγει τα εμπό-
δια και τις παγίδες που περιμένουν την ψυχή μετά
το θάνατο. Ολόκληρη φιλολογική σειρά από από-
κρυφα ποιήματα αποδίνονται στον Ορφέα. Σ' αυτά
περιλαμβάνονται από μικρά λαϊκά δίστιχα ή
τρίστιχα, πάνω σε πλάκες αρχικά γραμμένα που
τις έθαβαν μαζί με τους νεκρούς, μέχρι και
Ύμνοι, μια θεογονία και ένα μεγάλο επικό ποίημα,
τα Αργοναυτικά.

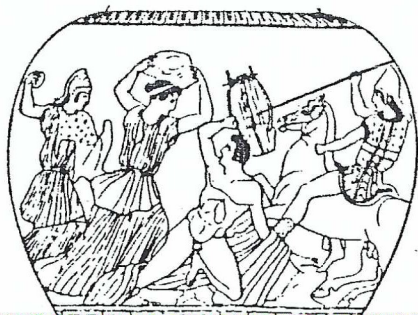
Συχνά ο Ορφέας θεωρήθηκε μαζί με το Διόνυσο ιδρυτής των μυστηρίων της Ελευσίνας. Τέλος μια άλλη παράδοση ήθελε τον Ορφέα πρόγονο του Ομήρου (σχετική μνεία στη Φορωνίδα του Ελλάνικου ύστερα από δέκα γενιές) και του Ησίοδου επίσης.

Οι Ορφικοί αλλοιώνοντας κάπως το μύθο του θανάτου του τον θεωρούσαν ιδρυτή της λατρείας του Διόνυσου Ζαγραίου.

Από τις επιβιώσεις του ήρωα σε μνημεία τέχνης αναφέρθηκε ήδη η μετόπη του θησαυρού των Σικυωνίων στους Δελφούς, όπου παριστάνεται με τη λύρα στο χέρι πάνω στην Αργώ μαζί με τους Διόσκουρους, κι αποτελεί ένδειξη του πόσο παλιά (ήδη τον 6ο αι. π.Χ.) ο Ορφέας είχε συσχετισθεί με την Αργοναυτική εκστρατεία. Η σχέση του με τους νεκρούς απεικονίζεται σε επιτύμβια στήλη του 460 π.Χ. που βρέθηκε στη Βόνιτσα της Ακαρνανίας, αλλά είναι φανερό η εξάρτησή της από ιωνικό πρότυπο (Αρχ. Μουσ. Αθηνών, αρ. 735). Παριστάνεται μια ανθρώπινη ανδρική μορφή - ίσως ο νεκρός - που παίζει τη λύρα. Πληροφορίες για καλλιτεχνικά μνημεία που σχετίζονταν με τον Ορφέα μας δίνει ο περιηγητής Πausανίας (5.26,3 και 10.30,6-8). Άφθονες εξάλλου είναι οι αρχαίες πηγές που αναφέρουν τον Ορφέα σαν ιδρυτή των μυστηρίων. Αρκετά συχνά όμως οι πληροφορίες είναι συγκεχυμένες (πρβ. του Διόδωρου όπου παρουσιάζεται ιδρυτής όχι μόνο των λεγόμενων Ορφικών, αλλά και των μυστηρίων της Ελευσίνας και των Καβείρων στη Σαμοθράκη, και των Διονυσιακών τελετών επίσης). Η σύγχυση αυτή των παραδόσεων που ενσωματώνει στην πληροφορία του ο Διόδωρος αποδεικνύει ίσως έμμεσα τη σπουδαιότητα και τη

διάδοση που είχε λάβει ο Ορφισμός ή στην αντίθετη περίπτωση υποδηλώνει την αδυναμία, ακόμη και τότε, να καθορίσουν με σαφήνεια και ακρίβεια την προέλευση τέτοιων θρησκευτικών τελετών και μυστηρίων. Πιθανή επίσης είναι η ύπαρξη κοινών στοιχείων σ' όλες αυτές τις με διαφορετικά ονόματα λατρείες και τελετές, πράγμα που δημιουργούσε την πίστη σε μια κοινή καταγωγή, από έναν ιδρυτή τον Ορφέα, αλλά διαφορετική κατά τόπους εξέλιξη. Εξάλλου τα ταξίδια του στην Αίγυπτο, Κρήτη και στις μυστηριώδεις χώρες της Ασίας - που από παλιά είχαν αναπτύξει παρόμοιες λατρείες και τελετές μυστικιστικού χαρακτήρα, όπως του Όσιρη στην Αίγυπτο - του εξασφάλιζαν τις απαραίτητες γνώσεις ενός ιδρυτού μυστηρίων στην Ελλάδα, αφού φανερά όλα τα μυστήρια είχαν ξένη προέλευση.

Αλλά και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς συσχετίζουν τον Ορφέα με την ίδρυση των μυστηρίων (πρβ. Ευριπίδη Ρήσος 943 κε., Αριστοφάνη Βάτραχοι 1032, Πλάτωνος Πρωταγ. 369^d και Πολιτεία 2.7, 365e-366a, Δημοσθένη 25.11, 772, Πλούταρχου απόσπ. 84, Διόδωρου 1.23, 1.96, 2-6, 3.65, 6, 4.25, 3, 5.77, 3 Πausανία 1.14, 3, 2.30, 2, 3.14, 5, 9.30, 4, 10.7, 2). Από τα χωρία 9.30, 4, 1.14, 3 και 9.27, 2 του Πausανία συνάγονται πληροφορίες για τα έργα του Ορφέα, τα οποία ήταν έπη ερωτικού μάλλον περιεχομένου. Αποσπάσματα μόνον έχουν σωθεί και εκδοθεί από τον Otto Kern, Orphicorum Fragmenta, Berlin, 1922.

Τα άλλα, περίπου 50 ποιήματα που έχουν σωθεί με το όνομά του, όπως Ύμνοι, Αργοναυτικά, Λιθικά και Θεογονίες αμφισβητούνται για τη γνησιότητα τους και θεωρούνται περισσότερο έργα κατοπινών ορφικών που πέρασαν στην παράδοση με το όνομα του Ορφέα. Ο Α. Lesky στην Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας (ελληνική μετάφραση καθηγ. 'Αγ. Τσοπανάκη) τοποθετεί τους Ορφικούς Ύμνους¹ μαζί με τα Αργοναυτικά² και τα Λιθικά³ στο 2ο μ.Χ. αι., ενώ ένα άλλο ποίημα γνωστό σαν Ραψωδική Θεογονία σε 24 βιβλία, αν και όψιμο, φαίνεται πως κρατά από πολύ παλιά, ίσως από τις αρχικές ορφικές θεογονίες. Από τα αποσπάσματα που αναφέρθηκαν παραπάνω συνάγονται αρκετές πληροφορίες για τη θεογονία αυτή που είχε αρκετά κοινά στοιχεία με τη θεογονία του Ησίοδου. Στην αρχή υπήρχε ο Χρόνος που δημιουργούσε τον Αιθέρα κι ένα ασημένιο Αυγό, από το οποίο προερχόταν το αρσενικοθήλυκο παράδοξο πλάσμα Φάνης. Ο θεός αυτός που είχε πολλά ονόματα, ακόμη και Έρως, αποτελούσε την αφετηρία του γενεαλογικού δέντρου, που σ' αυτό εμφανίζονταν κι ο Ουρανός, ο Κρόνος και ο Δίας.

1. Συλλογή 87 ποιημάτων για διάφορους θεούς.
2. Διήγηση κυρίως της Αργοναυτικής εκστρατείας.
3. Διδακτικό βιβλίο για τη μαγική δύναμη διαφόρων λίθων.

Αν και είναι δύσκολο να συλλάβει κανείς τον Ορφισμό και τα δόγματά του την εποχή της πρώτης εξέλιξής του ο Η. Nilsson στο έργο του A History of Greek Religion διατυπώνει την άποψη πως πρόκειται για μια σύνθετη έντονη θρησκευτική κίνηση που τον 6ο π.Χ. αι. συγκέντρωσε γύρω από ένα όνομα, του Ορφέα, διαφορετικά στοιχεία που ήταν σκορπισμένα εδώ και κει. Ο Α. Lesky τον ονομάζει αίρεση όπου μια βαθιά θρησκευτικότητα ενώθηκε μ'ένα κράμα τύπων και με επιφανειακές καθαρτικές τελετές. Γεγονός πάντως είναι ότι η κίνηση αυτή είχε πάρει μεγάλη έκταση σε οπάδους και επιρροή ιδιαίτερα στη Μεγάλη Ελλάδα, την Κάτω Ιταλία και τη Σικελία και επηρέασε πολλές από τις διδασκαλίες των Πυθαγορείων.

Στην καθαρή ατμόσφαιρα του 5ου π.Χ. αι., λέγει ο Nilsson, ο Ορφισμός κατάντησε στο επίπεδο μιας περιφρονημένης λαϊκής αιρετικής δεισιδαιμονίας και σαν τέτοια παρουσιάζεται στον Αριστοφάνη. Ωστόσο, οι βαθύτεροι στοχασμοί που κρύβονταν κάτω απ'αυτούς τους φανταστικούς ή τραγελαφικούς τύπους είχαν τη δύναμη να προσελκύσουν τα υψηλότερα πνεύματα όπως τον Πίνδαρο και τον Πλάτωνα.

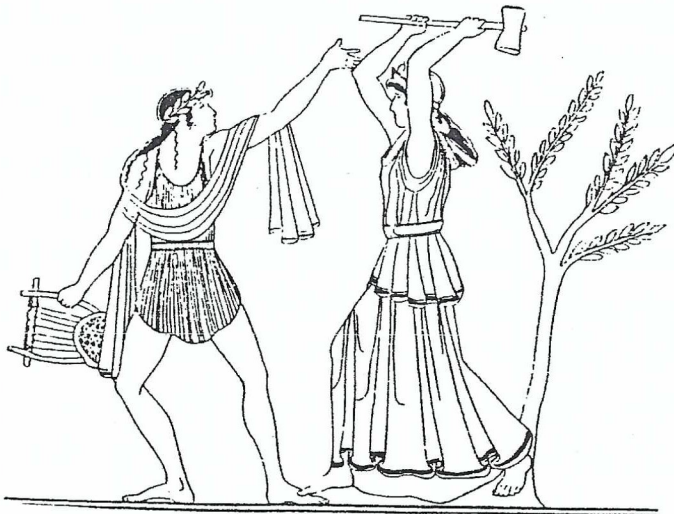
Με τον Ορφισμό συνέβη ό,τι περίπου και με τα Ελευσίνια μυστήρια. Οι μυστικιστικές τάσεις και πεποιθήσεις που επικράτησαν στην περίοδο ανάμεσα στους Περσικούς πολέμους και στον Αλέξανδρο δεν δημιουργήθηκαν πιθανόν τότε, αλλά είχαν την αρχή τους στην εποχή της μεγάλης θρησκευτικής κρίσης. Ο Ορφισμός αποτελεί στην ιστορία της ελληνικής θρησκείας το πρώτο παράδειγμα θρησκευτικού συστήματος που τα δόγματά του συγκεντρωμένα, όσο ήταν δυνατό, περιέχονταν σε βιβλία, τους Ιερούς Λόγους.

Βασικό δόγμα των Ορφικών, πέρα από την κοσμολογική θεωρία που συζητήθηκε πρωτύτερα, ήταν η πίστη πως η πραγματική φύση του ανθρώπου Εό,τι θεϊκό υπάρχει μέσα του 7 βρίσκεται στην ψυχή του η οποία μετά το θάνατο δεν βυθίζεται σαν φευγαλέα σκιά στον σκοτεινό 'Αδη, αλλά πρέπει να δώσει λόγο για τις πράξεις της και υποχρεώνεται να περάσει μια σειρά από γεννήσεις (μετεμψύχωση), που την φέρνουν ή πίσω στη θεϊκή της πατρίδα ή σε αιώνια καταδίκη. Το κέντρο της ζωής για τους Ορφικούς είναι η ψυχή που βρίσκεται φυλακισμένη μέσα στο σώμα ("σῶμα - σῆμα") και πρέπει να ακολουθήσει έναν ορισμένο ασκητικό τρόπο ζωής για να γλυτώσει από τον κύκλο των γεννήσεων και να ξαναγυρίσει στη χαμένη θεϊκή μακαριότητα. Ο δυισμός, δηλαδή η αντίθεση ύλης και πνεύματος, θεού και κόσμου, σώματος και ψυχής, που παρουσιάζεται εντονότερος στους Πυθαγόρειους και στον Πλάτωνα, έχει την αρχή του στο ορφικό δόγμα πως ο άνθρωπος έχει διπλή φύση, αφού είναι ένωση του τιτανικού στοιχείου - με έδρα του το σώμα - και του θεϊκού - διονυσιακού - με έδρα την ψυχή. Η πίστη αυτή οδηγεί μακρύτερα στον τελετουργικό μύθο των Ορφικών, σύμφωνα με τον οποίο οι Τιτάνες ξέσχισαν το Διόνυσο, που είχε πάρει μορφή ταύρου, και κατεσπάρaxαν τα μέλη του. Μόνο την καρδιά του κατόρθωσε να σώσει η Αθηνά και την έφερε στο Δία για να κάνει μ'αυτήν το νέο Διόνυσο - Ζαγρέα. Αλλά ο Δίας κατακεραύνωσε τους Τιτάνες κι από τη στάχτη τους γεννήθηκαν οι άνθρωποι που έτσι έχουν διπλή φύση, τιτανική και διονυσιακή. Παρά τα δόγματα των

Ορφικών για τη δυαδική φύση του ανθρώπου, είναι φανερό η προσπάθεια αναγωγής τους σε μια ενιαία αρχή - τουλάχιστον ως προς το θείο - σε αποσπάσματα όπως τα παρακάτω :

Αποσπ. 21.239 (Ο. Kern) : "Ζεύς αρχή, Ζεύς μέσα, Διὸς δ' ἔκ πάντα τέτυκται. Ζεύς πυθμὴν γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος. - Εἷς Ζεύς, εἷς Ἄρης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος, εἷς θεὸς ἐν πάντεσσι." Μ' ἄλλα λόγια, η ορφική θεολογία δεχόταν μιά στο βάθος θεϊκή ουσία και τους άλλους θεούς τους θεωρούσε απλώς ονομασίες για τις ποικίλες ενέργειες και τα φαινόμενα της μιας θεϊκής ουσίας.

Είναι φανερό ότι η ορφική αντίληψη για τη ζωή, όπου κέντρο είναι η ψυχή, είναι τελείως αντίθετη από την ομηρική, όπου κέντρο είναι το σώμα και οι επίγειες χαρές της ζωής. Αυτή ακριβώς η τόσο έντονη αντίθεση στήριζε την άποψη πως ο Ορφισμός είναι ξένη σταγόνα μέσα στο ελληνικό αίμα. Την άποψη αυτή είχαν υποστηρίξει ο Wilamowitz και ο Rohde ενώ άλλοι όπως ο Lindforth και ο Dodds παρέμειναν πιο σκεπτικιστές, και άλλοι πάλι, όπως ο Lesky, πιστεύουν ότι ο Ορφισμός συνανήκει στην εικόνα του ελληνικού κόσμου.

Επίδραση του Ορφισμού - Παρά την οπωσδήποτε
συμβολισμός του μύθου έντονη επίδραση των
ορφικών δογμάτων πάνω

στην κατοπινή φιλοσοφική διάνοηση των Ελλήνων,
ο Ορφισμός σαν θρησκευτικό σύστημα δεν κατόρθωσε
να παραμερίσει την ντόπια ελληνική θρησκεία.
Γεγονός πάντως είναι πως στον Έλληνα του 6ου
π.Χ. αι., που δεν τον ικανοποιούσε πια η παρα-
δομένη θρησκεία, ανοίγονταν δύο δρόμοι : της
ορθολογικής διανόησης και έρευνας, που τον ακο-
λούθησε η ιωνική φυσική, και του θρησκευτικού
μυστικισμού, που τον έδειχνε η ορφική διδασκα-
λία.

Απόπειρες συμβολικής ερμηνείας του
μύθου του Ορφέα έγιναν από παλιότερα, όπως από
τον Max Müller¹ μέχρι σήμερα από τον J.G.Frazer².
Ο Müller ετυμολογώντας τη λέξη Ορφεύς από το
ινδικό Ridhu ή Arbhu, επίθετο του Ίνδρα, ονό-
ματος του Ηλίου, προτείνει να τον θεωρήσουμε
σαν κάποιο ηλιακό ήρωα. Συνεχίζοντας συσχετίζει
το όνομα της Ευρυδίκης με τα ονόματα της Ευρυ-
φάεσης, μητέρας του Ήλιου, της Ευρυπύλης, θυ-
γατέρας του Ενδυμίωνα και της Ευρυνόμης, μητέρας
των Χαρίτων, και καταλήγει πως πρέπει να είναι ένα
από τα ονόματα της Ηούς που θεωρείται σύζυγος του
Ήλιου. Έτσι θεωρεί παράλληλα το θάνατο της Ευ-
ρυδίκης με το λυκόφως που το ακολουθεί η νύχτα

1. Mythologie comparée (μετάφρ. Perrot)

2. The golden Bough

(κάθοδος στον Άδη μαζί με τον Ορφέα-Ήλιο)
και το λυκαυγές με την επιστροφή της στη γή
(η ίδια όμως χάνεται πάλι, ενώ ο Ορφέας-ήλιος
ξαναγυρίζει στη γη). Το μόνο αντιφατικό στοι-
χείο σ' αυτή την ερμηνεία είναι ότι στη φύση
η Ηώς - αυγή - Ευρυδύκη έρχεται πρώτη και
ακολουθεί ο Ήλιος - Ορφέας, ενώ στο μύθο η
Ευρυδίκη ακολουδούσε τον Ορφέα. Τέλος η ερ-
μηνεία που δίνει ο Frazer σχετίζεται με το
θάνατο του ίδιου του Ορφέα και στηρίζεται σε
ανάλογα παραδείγματα που έχουν διαπιστωθεί
σε παγκόσμια κλίμακα. Αναφέρει λ.χ. τον Πενθέα,
βασιλιά των Θηβών, και το Λυκούργο, βασιλιά
των Θρακών, που κατασπαράχτηκαν από τις μανια-
σμένες Βάκχες και από τα αγριεμένα άλογα αντί-
στοιχα. Επίσης το Ρωμύλο, τον πρώτο βασιλιά της
Ρώμης, που κατακομματιάστηκε από τους συγκλη-
τικούς, οι οποίοι και έθαψαν τα κομμάτια του
στη γή. Την ημέρα αυτή του θανάτου του, την
7η Ιουλίου, τη γιόρταζαν με περίεργες τελετές
που σχετίζονταν με την τεχνητή γονιμοποίηση των
σύκων. Αντίστοιχα στην Αίγυπτο, λένε πως ο
Οσιρις κατακομματιάστηκε ύστερα από βασιλεία
18 ημερών, και το γεγονός αυτό γιορτάζονταν
με ετήσια γιορτή που διαρκούσε 18 ημέρες.
Ανάλογα παραδείγματα αφορούν βασιλιάδες στη Νορ-
βηγία και αλλού. Έτσι ο Frazer συμπεραίνει πως
αυτές οι ελληνικές παραδόσεις, με τις οποίες
άμεσα σχετίζεται ο τρόπος του θανάτου του Ορφέα,

μπορούν να θεωρηθούν σαν παραλλαγμένα κάπως κατάλοιπα ενός προϊστορικού έθιμου, της θυσίας ανθρώπων και ιδιαίτερα θεϊκών βασιλιάδων ή μάγων, και της ταφής των μελών τους σε διαφορετικά μέρη της χώρας για την εξασφάλιση της ευφορίας του εδάφους και ίσως ακόμη της ευγονίας των ανθρώπων και των ζώων. Η τελευταία άποψη δικαιολογεί και την ύπαρξη τόσων διαφορετικών εκδοχών για τον τόπο της ταφής του Ορφέα και άλλων σημαντικών ηρώων.

Ειρήνη Κ. Χαλκιά

